

KEDVES OLVASÓ!

Ez a könyv – egyik szerzője szerint – olyan kell legyen, mint egy létra. Válladra veszed, a falnak támaszkod, felmászol a tetőre, aztán ha már fenn vagy, el is feledkezhetsz a cipekedésről, a létrafokok számáról, egyáltalán arról, hogy hogyan kerültél oda a tetőre. A másik szerzőt ellenben ez a létrametafora inkább megrémiszti. Szerinte ugyanis, ha el is felejtjük a létrát (főként ha egy még magasabban csüngő cseresznyéért ugrálunk a tetőn), gondolataink mélyén azért jó tudni, hogy ott van az a létra. Biztonságot ad a tudata – hátha egyszer mégis újra használni szeretnénk.

Ha a létrás képben nem is, abban, hogy ez a könyv mire szolgál, ki tudtunk egyezni: az olvasó legyen képes konzekvens, kerek – talán még a tudományosság kritériumainak is, de a tisztességnek mindenképpen megfelelő – szöveget írni. Tudja, ha leír egy bekezdést, miért és hogyan fogja tenni azt. Szövegei, érvelései tiszták és átláthatóak legyenek. (Angolul szokás ezt az írásmódot academic writingnak hívni, aminek az eredménye az ún. essay, ami nem lírai esszé és nem publicisztika.) Amint az már a célkitűzésünkben is talán sejthető, szigorú keretet kínálunk, amelynek betartását a gyakorlatok során elvárjuk, de amely elhalványodását a kurzus végén, évek múltával kifejezetten kívánatosnak gondoljuk. Azaz azt szeretnénk, hogy az olvasó sajátítsa el a könyv által kínált rendszert, hogy legyen viszonyítási pontja, hogy tudja, mihez képest tér el, amikor később eltér attól. Olyan ez, mint a káromkodás vagy valami illetlenség: egészen más értéke és értelme van, ha tudjuk, aktuálisan éppen milyen szabályt nem tartunk be, és miért.

A szerkezet, amit kínálunk, egyszerűen hangzik, de – tapasztalataink szerint – elsajátítása gyakorlást igényel. Ezért a könyv első, hosszabbik felében azt mutatjuk meg, hogyan lehet egy kerek, tartalmas, minden szükséges szerkezeti elemet magában foglaló bekezdést megírni, legyen az leíró, tipizáló, összehasonlító vagy éppen definiáló funkciójú. Csak ezután térünk rá arra, hogy a bekezdések hogyan épülnek esszévé, egy olyan esszévé, amely pontosan tudja magáról, milyen kérdéseket válaszol meg, valamint, hogy mondandója milyen közegben érvényes.

A könyv készítésekor egyetemista diákjainkra gondoltunk, ezért úgy terveztük a fejezeteket, hogy azok feladatai egy tizenkét hetes szemeszter alatt teljesíthetők legyenek. Egy elképzelt írástechnika-kurzuson vezetjük tehát végig az olvasót: órai és házi feladatokat egyaránt kínálva, sőt azt is számításba vettük (opcionális páros, illetve kiscsoportos feladatainkban), hogy a kurzusnak esetleg egynél több résztvevője is akad; illetve azt, hogy a munka tanár vezetésével folyik.

Blaskó Ágnes, Hamp Gábor

© Blaskó Ágnes, Hamp Gábor

A KÖNYV FELÉPÍTÉSE

A könyv

A könyv alapvetően három egységből áll: egy önismereti részből (1. fejezet); egy bekezdéstípusokat taglaló részből (2–8. fejezet); és egy a szöveg egészének összeállítását segítő részből (9–12. fejezet).

Az önismereti fejezet a mindannyiunk által jól ismert „ceruzahegyezési pánikot” igyekszik oldani. Fontosnak tartottuk a könyv, pontosabban a tanulási folyamat elején foglalkozni a problémával, hiszen sokakban nagy az írással szembeni ellenállás. Ezt az ellenállást igyekszünk oldani azért, hogy segítünk feltérképezni a tanulni vágyó írással kapcsolatos szokásait; felismertetni esetleges, gyengeségnek hitt vonásait; és tippeket adni, hogy ezek hogyan fordíthatók előnyvé. A könyv további fejezeteiben is található olyan elemek, amelyek kifejezetten a túlzott görcsösség elkerüléséhez adhatnak támaszt: egy-egy feladattípus (*Hangoló; Egyedül!?*) azt célozza, hogy a tudományos írás követelte logikus, lineáris struktúrájú gondolkodásmód a hétköznapi, inkább intuitíven működő gondolkodás eredményei felől legyen elérhető.

A bekezdéstípusokat tanító fejezetek azonban túlnyomórészt analitikus gondolkodást igénylő feladatokat tartalmaznak – ez a könyv tárgya, azaz a szakszöveg természetéből adódóan elkerülhetetlen. Minden fejezet egy-egy a külföldi írásktatás-könyvekben ismert bekezdéstípust mutat be és gyakoroltat. E típusok a mindennapi gondolkodásunkban használt eljárások letisztult módjai: szüntelen *magyarázatokat* keresünk; *pontosítunk, definiálunk, leírásokat* adunk másoknak és magunknak a dolgokról. Ezeknek az ismerős struktúráknak feleltethetők meg az egyes bekezdéstípusok: definiáló, leíró, összehasonlító stb. Az ezeket tárgyaló fejezetek tehát tulajdonképpen a mindennapi stratégiáinkat igyekeznek felismertetni, és egy tudatosan felépített gondolatmenetben alkalmazhatóvá tenni. Az aktuálisan tanított eljárás korlátaira, mibenlétére elméleti szinten a fejezetek végén található *Olvasmány* kérdez rá.

A szöveg egészének összeállítását segítő fejezetek már egyetlen, nagyobb szövegegység megtanítását célozzák, a haladás módja azonban immár nem tematikus, hanem problémacentrikus. Amíg ugyanis az előző egységben egymással egyenértékű típusok elsajátíttatása a cél, innentől egy teljes szöveg megírásának egy-egy problémája köré szerveződik a fejezet: a szöveg megtervezésével, a szakirodalom-használattal, a releváns téma megtalálásával és az értékelés problémájával foglalkozik. A témával együtt e részben változik a korábbi fejezetekben megszokottá váló rend. Az eddig alkalmazott

feladattípusok helyett egy új módszer kerül elő: minden fejezetben egyetlen feladatot old meg a tanulni vágyó, lépésről lépésre, instrukciók segítségével.

A könyv alapvetően tehát a bekezdések mibenlétét és típusait tanítja, majd ezekből építkezve mutatja meg azt, hogyan lehet teljes, pontos (kutatói) kérdésre válaszoló szöveget alkotni. Ez az elrendezés a témájuk szerint csoportosítja a fejezeteket (bekezdéstípusok, szövegírás).

Van azonban egy másik elv, amely egy ettől eltérő egymásutániságot követel, nevezetesen a szemeszter szervezésének elve. Ha ugyanis az a tanári elvárás, hogy a szemeszter végére szülessen egy – a könyv által megtanított követelményeknek megfelelő – szöveg (*Mestermunka*), akkor logikus lehet az itt kínált sorrendet egy kicsit megváltoztatni annak érdekében, hogy a diákoknak legyen idejük az íráshoz szükséges minden munka elvégzésére. A szemeszter szervezése szempontjából előnyösnek gondolt sorrendet (minden egyéb, elsősorban tanári szempontból érdekes megjegyzéssel együtt) a fejezetek végén található *Tanári útmutató*ban jeleztük.

Jó munkát!

Feladattípusok

1. Így írok én...

Ez a fejezet jócskán eltér a könyv többi fejezetétől, elsősorban a tanulói szokások tudatosítása a célja. A fejezet a *Hangoló*val kezdődik. Ez a feladat a munkára és a témára való hangolódást szolgálja. Az „*Amikor írok...*” az írás közben előforduló problémák megfogalmazását, kimondását segíti. Ebben a fejezetben az *Így írok én* című alfejezet az írással kapcsolatos érzelmek, illetve a tanulói szokások, stílusok feltérképezése. Az *Így írunk mi* az *Így írok én*ben kitöltött tesztek általános értelmezése. Az *Írj így!* tippek, tanácsok különböző tanulói típusok számára.

2–8. fejezet (bekezdéstípusok)

Hangoló

Ez a feladat a munkára és a témára való hangolódást szolgálja. Az itt szereplő feladatok játékos, asszociatív formában közelítik meg az éppen feldolgozandó témát, és többnyire nagyobb szerepet kap a vizualitás, a mozgás, a képzelőerő, az asszociáció, mint a logikus, verbális megközelítésmód.

Ha egyedül vagy...

A *Hangoló*ban mindig két játékváltozat szerepel. Az egyiket a könyvet egyedül feldolgozók számára készítettük.

Ha társaságban...

A másikat tanulócsoportok számára.

Mi történt?

A *Hangoló* eseményeit tudatosítja, a játék tanulságait átvezeti az óra tulajdonképeni témájára.

11 perces

Témák, bekezdéscímek. Rövid idő – mondjuk 11 perc – alatt érdemes kidolgozni. A feladat fonáksága, hogy úgy kell az adott fejezetben tárgyalt bekezdéstípusnak megfelelő bekezdést írni, hogy még nem esett szó a bekezdéstípusról. Mégis, mivel a leírás, összehasonlítás, illusztrálás, ok stb. fogalmáról mindenkinek van valami tudása – a feladat megoldható. Haszna, hogy a további lépéseknél lesz már egy saját szöveg, amelyet ellenőrizni, korrigálni lehet a fejezet feldolgozása során, amint egyre több derül ki a bekezdésről. E feladat azonban más tanulói stílusú diákokat visszavethet: hiszen kudarcnak élhetik meg azt, hogy nem lett „jó” a szövegük: sokan ugyanis a példák és a definíció alapján könnyebben sajátítják el a struktúrát. Tanulói csoporttól függhet tehát, hogy ezt a feladatot az óra elején vagy végén oldjuk meg.

Miért? Milyen? Hogyan?

A fejezetben tárgyalt bekezdéstípus ismertetése.

Akkor használjuk, ha

Általános leírás arról, hogy mire is jó a tanult bekezdés.

A bekezdés felépítése

Az egyes bekezdéstípusok felépítése – a leíró és a definiáló kivételével – struktúrájukat tekintve azonos. A tartalmukban azonban vannak különbségek.

Kapocs**Tételmondat**

A tételmondatot tárgyaljuk a legbővebben minden bekezdés esetén, hiszen a tételmondat árulja el az egész bekezdés pontos témáját, a téma megragadásának szempontját, a bekezdés alapállítását, és azt, hogy mindezt milyen lépésekben fejti majd ki a szöveg. A hosszú tételmondat-ismertetés azonban nem jelenti azt, hogy a bekezdésen belül a tételmondat volna a leghosszabban kifejtett rész.

Kifejtés**Összegzés****Kapocs****Figyelem**

Tanácsok, amelyek megfogadása segítheti a típushibák elkerülését.

Példák

Példaszövegek, amelyek struktúráját felfejtettük. A példák segítségével válhat láthatóvá, hogy milyen is egy kész bekezdés.

(A)

Az első példa többnyire egyszerűbb. Sokszor egy hallgató által megírt bekezdést mutatunk itt meg.

(B)

A második példa többnyire nyomtatásban megjelent szövegekből vett részlet.

Fejtsd fel!

E feladat kérdéseinek megválaszolásával a tanuló önállóan azonosítja egy bekezdés elemeit.

Írd meg!

Az első próbálkozási lehetőség – immáron szabályos bekezdés megalkotására. Elég csak a struktúrára figyelni, hiszen minden információt, gondolatot a tanuló rendelkezésére bocsátunk, majd lépésről lépésre instruáljuk, hogy segítsük a szabályos bekezdés elkészítését.

Feladatok

Az előzőek alapján elméletileg már tudható, hogyan is készül a bekezdés. A gyakorlatban azonban még rengeteg problémával szembesülhetünk. Ezek megoldását segítik az itt szereplő feladatok.

Egyedülül?!

Látszólag távolról indítva, a ceruzahegyezési pánikból felszabadítva segít hozzá, hogy az eddig megértettek egyedül, segítség nélkül is sikerülhessenek. Egy-egy trükköt mutat arra, hogyan lehetséges az aktuális bekezdéshez megfelelő mennyiségű és típusú gondolatot gyűjteni.

Témák (1, 2...)

Témaötletek a gyakorláshoz.

Apropó

A bekezdéstípushoz tartozó egy-egy elméleti, logikai buktatóra hívja fel a figyelmet feladat formájában. Olykor több ilyen feladat is szerepel – ilyenkor értelemszerűen mindegyik más hibatípust mutat be.

Sárbogárdi

Gyakran előforduló stilisztikai hibákra irányítja a figyelmet.

Házik

Otthon végzendő feladatok.

Mestermunka

Elképzelésünk szerint a fejezetek teljes feldolgozásának eredménye egyetlen „ötbekezdéses” Mestermunka lesz. Ezért minden fejezet végén igyekszünk segíteni a tanulni vágyót abban, hogy Mestermunkájával haladjon. Az ehhez a feladathoz elkészített bekezdések azonban korántsem biztos, hogy belekerülnek majd a kész műbe, hiszen a teljes Mestermunkának majd egyetlen, koherens szövegnek kell lennie. Inkább a választott témában való megfelelő mozgástér kialakítását segíti az, ha a tanuló fejezetről fejezetre haladva csiszolatja, írja újra és újra a Mestermunkája témáját feldolgozó bekezdéseket.

Otthoni

Olyan témaötletek a bekezdéstípus gyakorlásához, amelyek utánajárást igényelnek. A feladat a tanulni vágyót ahhoz kívánja hozzászoktatni, hogy a témát érintő kompetens megszólaláshoz előzetesen információgyűjtésre van szükség.

Olvasmány

Az *Olvasmány* a bekezdéstípushoz tartozó gondolkodási stratégia korlátaira hívja fel a figyelmet. A szemelvények sokszor filozófiai művekből vagy szakszövegekből származnak. Funkciójuk a gondolatébresztés, feladatok nem kapcsolódnak hozzájuk.

Tanári útmutató

A *Tanári útmutató* a sikeres óravezetést segíti, de egyedül tanulók számára sem hasznos, hiszen segítségével jól tervezhető a tanulás.

Amit mindenképpen

Az időbeosztást segíti. Felsoroljuk, hogy a bőséges feladatkínálatból melyek azok, amelyeket mindenképpen – még ha feszített tempóban is, de – érdemes a foglalkozásokon megoldani.

Mi így

Egy-egy a fejezetben előforduló feladat levezetéséhez kapcsolódó ötletünket osztjuk itt meg.

Hangsúlyok

Mivel a fejezetekben jóval több feladat található, mint ami másfél óra alatt teljesen elvégezhető, ráadásul a példaszövegek és egyes feladatok továbbgondolásra adnak lehetőséget, fontosnak tartottuk jelölni, hol vannak azok a hangsúlyok, amelyek a struktúra elsajátítását segítik.

Javítottuk

Egy-egy általunk struktúrájában javított hallgatói dolgozatot mutatunk itt be. A stilisztikai, helyesírási stb. hibákat javítatlanul hagytuk.

Az általánosan az íráshoz kapcsolódó, nem feltétlenül bekezdésspecifikus tudnivalókat így emeltük ki:

Tudtad-e...

<p><i>Tudtad-e...</i></p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p> <p>-----</p>	
--	---

9–12. fejezetek – A szöveg

Hangoló

A *Hangoló* ugyanazt a célt szolgálja, mint az előző rész fejezeteiben.

Lépésről lépésre

A *Lépésről lépésre* egyetlen hosszú feladat lépésein vezet át úgy, hogy egy képzeletbeli, előre meghatározott gondolatsoron kell haladni. A feladat narrációja is furcsa: az egyik fejezetben egy képzeletbeli diák fejébe bújva a lehetséges gondolatait követhetjük; egy másik fejezet arra sarkall, hogy tanárszerepből segítsük a képzeletbeli diákot.

Utunk

Ahhoz, hogy átlátható legyen a feladat végkimenetele, előzőleg röviden összefoglaljuk a részfeladatok célját.

Lépés (1., 2., ...)

A narrációt részfeladatok sora töri meg.

A tényleges feladatot ezzel a jellel jelöljük:

Az egyes lépések általánosítható tétjét így emeltük ki:

Házik

Tanári útmutató

Áttekintő táblázat

A FEJEZETEK / ÓRÁK CÍME	A FEJEZETEK / ÓRÁK FÓKUSZA	JÁRULÉKOS HASZON – AVAGY AMI A FÓKUSZON KÍVÜL MÉG ELŐKERÜL	A MESTERMUNKA KÉSZÍTÉSÉNEK LÉPÉSEI – AVAGY HOGYAN LESZ A FÉLÉV VÉGÉRE KÉSZ A DOLGOZAT?	A TANÁRI VISSZAJELZÉS ÜTEMEZÉSE
Így írok én				
1. Így írok én...	<ul style="list-style-type: none"> a tanulói szokások feltérképezése 	<ul style="list-style-type: none"> az első tételmondat kezdemény megszületése (<i>Amikor írok, az a baj...</i>) az elmetérkép megismerése (<i>Írj így</i>) a cédlázás mint a vázlatkészítés egy módszere (<i>Amikor írok...</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> témaválasztás, kérdésgyűjtés, első, nyers, a félév során még alapjaiban átalakítandó változat elkészítése 	<ul style="list-style-type: none"> a tanulói típusok feltérképezése
Bevezetések				
2. A bekezdésről általában és a tételmondat	<ul style="list-style-type: none"> a bekezdés szerkezetének megismerése, a kulcsfogalmak (kapocs, tételmondat, kifejtés, tézis) bevezetése 	<ul style="list-style-type: none"> a bekezdéstípusok előrevetítése (<i>Miért? Mikor? Hogyan?</i>) kiemelés indoka és típusai (<i>Tudtad-e...</i>) említés a szó szerinti idézés formai szabályairól (<i>Tudtad-e...</i>) a tételmondat tesztelése (<i>Tudtad-e...</i>) szakirodalom-felhasználás (<i>Otthoni...</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> a témaválasztás okainak tudatosítása 	
3. Leírás	<ul style="list-style-type: none"> a leíró bekezdés megismerése 	<ul style="list-style-type: none"> plágium, hivatkozás (<i>Tudtad-e...</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> a tárgy ismertetése (a majdani kész szöveg elején, tárgyismertetésként szerepelhet pl.) 	<ul style="list-style-type: none"> a téma egyeztetése a tanárral
4. Összehasonlítás	<ul style="list-style-type: none"> az összehasonlító bekezdés megismerése 	<ul style="list-style-type: none"> az első szakszerű hivatkozás, idézés (<i>Írd meg!</i>) a saját ötlet explicitté tételek gyakorlása (<i>Apropó</i>) információk rendezése, táblázat, diagram (<i>Fejtsd fel!</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> alternatív nézőpont gyűjtése, összehasonlítása a sajáttal a szöveg (implicit vagy explicit) céljának meghatározása 	
5. Illusztrálás	<ul style="list-style-type: none"> az illusztráló bekezdés megismerése 	<ul style="list-style-type: none"> a tudományos stílus mint a transzparenciára törekvés (<i>Tudtad-e...</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> példák gyűjtése, amelyek magyarázathoz, érveléshez, szövegkezdéshez és befejezéshez egyaránt használhatók lehetnek a majdani Mestermunkában 	

6. Tipizálás	<ul style="list-style-type: none"> a tipizáló bekezdés megismerése 	<ul style="list-style-type: none"> információk rendezése, táblázat, diagram, ágrajz (<i>Fejtsd fel!</i>) forrásfelhasználás, hivatkozás (<i>Írd meg!</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> osztályozó besorolás a téma: <ol style="list-style-type: none"> madártávlatú megközelítéséhez a szempontkereséshez önálló ötlet bemutatásához 	<ul style="list-style-type: none"> bekezdésstruktúra: személyre szabott visszajelzés (esetleg konzultáció keretében)
FIGYELEM! A 6. FEJEZET UTÁN UGORHATUNK A 9.-RE IS				
7. Okok és következmények	<ul style="list-style-type: none"> az oksági, illetve a következményeket soroló bekezdéstípusok megismerése 	<ul style="list-style-type: none"> információrendezés, ágrajz (<i>Fejtsd fel!</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> oksági összefüggések feltárása 	
8. Definiálás	<ul style="list-style-type: none"> a definiáló bekezdés megismerése 	<ul style="list-style-type: none"> a kézikönyv fogalma (<i>Tudtad-e...</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> vizsgálati szempont keresése 	<ul style="list-style-type: none"> vizsgálati szempontok meglétének ellenőrzése
A szöveg				
9. Bevezetés	<ul style="list-style-type: none"> a bevezetés és ehhez kapcsolódóan egy nagyobb egység, a szöveg egésze megtervezésének fázisai 	<ul style="list-style-type: none"> témakeresés (<i>Elmetérkép</i>) vizsgálati módszer meghatározása (<i>Az elemzési szempont keresése</i>) vizsgálati anyag meghatározása (<i>Anyaggyűjtés</i>) vázlatkészítés (<i>Első vázlat</i>) a téma beágyazottságának felfedése (<i>Relevanciakeresés</i>) a forrás fogalma (<i>Tudtad-e...</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> a vizsgálati anyag meghatározása, indoklása, anyaggyűjtés 	<ul style="list-style-type: none"> a kellőszámú releváns szakirodalom meglétének ellenőrzése
10. Szakirodalomhasználat	<ul style="list-style-type: none"> szakirodalomolvasás, jegyzetelés és felhasználásmód tanulása 	<ul style="list-style-type: none"> a szakirodalom jegyzetelésének egy technikája (<i>A táblázat véglegesítése</i>) vázlatírás (<i>Csoportosítás</i>) a dolgozat kérdésfelvetésének tisztázása (<i>A kérdés újrafogalmazása</i>) minták a befejező bekezdés megírására (<i>Apropó 2.</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> szakirodalom-gyűjtés 	
11. 30 kérdés	<ul style="list-style-type: none"> releváns kérdésfelvetés megfogalmazása 	<ul style="list-style-type: none"> egy gondolatmenet jelentőségének megtalálási lehetőségei (<i>Mi a tét?</i>) az önálló gondolatok elválasztása az olvasottakétól (<i>Mutasd meg, amid van</i>) vázlatkészítés 		<ul style="list-style-type: none"> a Mestermunka végső változatának visszaküldése javításra
12. Pontozó	<ul style="list-style-type: none"> szövegértékelési szempontok 			<ul style="list-style-type: none"> félévértékelés